

FSC

PEFC

Paper from well managed
forests and controlled sources

کاغذ این کتاب از جنگل‌ها و منابع
کاملاً مدیریت شده تهیه شده است.

چگونه

درباره خدا
فکر کنیم

مارکوس تولیوس سیسرون

ترجمه شهاب‌الدین عباسی

چگونه

درباره خدا
فکر کنیم

بنگاه ترجمه و نشر
کتاب پارسه

سرشناسه: سیسرون، مارکوس تولیوس، ۱۰۶-۴۳ ق.م
عنوان و نام پدیدآور: چگونه درباره خدا فکر کنیم/ مارکوس تولیوس سیسرون/ ترجمه
شهاب‌الدین عباسی

مشخصات نشر: تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: ۱۱۲ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۵۳-۷۷۷-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: How to think about God: an ancient guide for

believers and nonbelievers, 2019

موضوع: سیسرون، مارکوس تولیوس، ۱۰۶-۴۳ ق.م/ اسکیبیو آیمیلیانو، پوبلیوس

کورنلیوس، آفریکانوس مینور، ۱۸۴-۱۲۹ ق.م/ اسکیبیو، آفریکانوس،

۲۳۶-۱۸۳ ق.م/ خدایان رومی/ مسیحیت -- کلام/ کیهان‌شناسی باستان/

روم -- دین

شناسه افزوده: فریمن، فیلیپ، ۱۹۶۱-م - Freeman, Philip, 1961-

شناسه افزوده: عباسی، شهاب‌الدین، ۱۳۴۵ - مترجم

رده‌بندی کنگره: PA۶۳۰۷

رده‌بندی دیویی: ۲۹۳/۰۷

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۹۶۹۳۰

■ چگونه درباره خدا فکر کنیم

مارکوس تولیوس سیسرون ترجمه: شهاب‌الدین عباسی

آماده‌سازی و تولید: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه

طراحی گرافیک: پرویز بیانی چاپ و صحافی: دالاهو

نوبت و شمارگان: چاپ اول ۱۴۰۰، ۵۵۰ نسخه

همه حقوق چاپ و نشر برای بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه محفوظ است.
هرگونه اقتباس از این اثر، منوط به دریافت اجازه کتبی از ناشر است.

بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان شهدای زاندارم‌ری شرقی، پلاک ۷۴،

طبقه سوم، تلفن، ۶۶۴۷۷۴۰۵

www.parsehbook.com / info@parsehbook.com

[@ketabeparseh](https://www.instagram.com/ketabeparseh)

فروشگاه: تهران، خیابان ولیعصر، روبروی دوراهی یوسف‌آباد، پلاک ۱۹۴۱

تلفن: ۸۸۹۱۸۹۴

فهرست

۹	با گوهرهای حکمت
۱۳	مقدمه
۲۵	چگونه درباره خدا فکر کنیم
۸۱	رؤیای اسکپیو
۱۰۹	کتابنامه

با گوهرهای حکمت

مجموعه خردمندی کهن برای خوانندگان مدرن کاری از انتشارات دانشگاه پرینستون است که تا این تاریخ، حدود پانزده کتاب از آن منتشر شده است. در این مجموعه عده‌ای از محققان خبره، به انتخاب و ترجمه برخی از مهم‌ترین متون باستان از زبان اصلی پرداخته‌اند و مقدمه‌هایی فشرده و خواندنی و توضیحات متنی و تاریخی بر ترجمه افزوده‌اند. کتاب‌ها بر محور موضوعات مهمی مانند سیاست، زندگی فردی و اجتماعی و آداب اندیشیدن شکل گرفته‌اند که بشر همواره با آن‌ها سروکار داشته

۱۰ ■ چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم

و امروز نیز چنین است. این آثار «قدرت درونی» دارند و می‌توانند در حل مسائل انسان معاصر منبع رجوع و کمک باشند.

اولین کتاب این مجموعه با موضوع راه‌های پیروزی در انتخابات، در سال ۲۰۱۲ منتشر شد. دو کتاب بعدی دربارهٔ راه و رسم کشورداری و مواجهه با میانسالی و پیری، به ترتیب در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۶ منتشر شدند. چند کتاب دیگر این مجموعه با محوریت پیروزی در بحث و استدلال، روبرو شدن با مرگ، آداب دوستی، آداب رهبری و آزادی شخصی در سال ۲۰۱۸ منتشر شدند. کتاب‌های دیگر این مجموعه به موضوعاتی نظیر این اختصاص دارند که چگونه باید آرامش خود را حفظ کنیم، چگونه به جنگ و سیاست خارجی بیندیشیم و چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم. این چند کتاب اخیر در سال ۲۰۱۹ منتشر شده‌اند. چگونه خُرسند باشیم و

با گوهرهای حکمت ■ ۱۱

چگونه بخشنده باشیم نیز در سال ۲۰۲۰ منتشر شده‌اند. این کتاب‌های ماندگار، نویسندگانی بزرگ و نامدار چون سیسرون (کیکرو)، سنکا، توسیدید (توکودیدس)، اپیکتوس، پلوتارک (پلوتارخوس) دارند که از فیلسوفان، دولتمردان، مورخان و سخنوران بزرگ تاریخ‌اند. ترجمه همه کتاب‌های این مجموعه تقدیم خوانندگان گرامی خواهد شد.

مترجم و پژوهشگر کتاب حاضر دکتر فیلیپ فریمن، استاد علوم انسانی در دانشگاه پپردين در کالیفرنیا است. او دکترایش را از دانشگاه هاروارد در ادبیات و زبان‌شناسی کلاسیک گرفته و کتاب‌های متعددی منتشر کرده است. سه کتاب از مارکوس سیسرون و یک کتاب از برادر او در این مجموعه، به همت فیلیپ فریمن ترجمه و تنظیم شده است. صاحب‌نظران ترجمه‌های خوب و روان او از متون کلاسیک را ستوده‌اند. چگونه درباره

۱۲ ■ چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم

خدا فکر کنیم بر اساس نوشته‌هایی از مارکوس تولیوس سیسرون، فیلسوف، سیاستمدار و سخنور نامدار رومی پدید آمده که آثارش در طول سده‌ها تأثیرگذار بوده است. سیسرون علاوه بر اینکه دولتمرد و سخنوری توانا بود، آثار مهمی در زمینه‌های گوناگون زندگی فردی و اجتماعی نگاشت. کتاب حاضر گوشه‌ای از تأملات او در زمینهٔ الهیات و خداشناسی را نشان می‌دهد و می‌تواند در این زمینه به خوانندگان با نگرش‌های مختلف کمک کند. در عنوان فرعی روی جلد چنین آمده است: «کتابی برای معتقدان و نامعتقدان.»

شهاب‌الدین عباسی

۲۰ اسفند ۱۳۹۸

مقدمه

رُم باستان سرزمینی پر از خدایان بود. هر خانواده رومی به ایزدان محافظ^۱ و خدایان اجدادی^۲ که

۱. این ایزدان محافظ، «لارس» یا لارها نام داشتند. لارها در دین روم، عنوان بعضی از ارواح یا خدایان بوده است. بنابر رایج‌ترین اساطیر، لارها خدایان منازل و ارواح خیراندیش نیاکان بودند. دایرةالمعارف فارسی مصاحب. - م.

۲. این خدایان اجدادی، «پناتس» نام داشتند. در دین روم، آن‌ها گروهی از خدایان خانگی بودند که رومیان قدیم آن‌ها را به عنوان محافظ آذوقه می‌پرستیدند، و به همراه لارها، حامیان خانه شمرده ←

۱۴ ■ چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم

نگهدار خانهٔ آن‌ها بودند، حرمت می‌گذاشت و همین‌طور به وستا، الهه‌ای که مراقب آتش مقدس اجاق در مرکز هر خانه بود. بیرون از درگاه خانه‌ها، ایزدان بی‌شمار مزرعه و جویبار و جنگل بودند (درگاه هر خانه را نیز یانوس، امن‌نگه می‌داشت. او سری دورو داشت که پشت به هم و در هر دو جهت بودند). برخلاف خدایان یونانی، از این ارواح الهی در رُم به‌ندرت مجسمه یا داستانی مرتبط وجود داشت. اما آن‌ها نیروهایی از طبیعت بودند که به هر گوشه‌ای از جهان رومی تحرک و پویایی می‌بخشیدند و هر یک مسئولیت خودشان را داشتند. گذشته از خدایان

→ می‌شدند. لفظ پئاتس، جمع است. این خدایان نام خاصی نداشتند ولی هر خانواده پئاتس مخصوص داشت، و به افتخار آن‌ها شعله‌ای را پیوسته در اجاق خانوادگی فروزان نگه می‌داشت. پرستش پئاتس با پرستش وستا که نماد وحدت خانوادگی بود، ارتباط داشت. دایرةالمعارف فارسی مصاحب. - م.

خانه و طبیعت، آیین‌ها و مناسک رسمی هم در میان بود که به ایزدانی مانند ژوپیتر (ارباب آسمان‌ها)، مارس خدای زراعت (و نیز جنگ)، و بونا دئا (ایزدبانوی نیک) اختصاص داشت. بونا دئا را فقط زنان می‌پرستیدند.^۱

اما رومیان به موازات گسترش دامنه حضورشان در منطقه مدیترانه، با خدایان دیگر و با بسیاری ایده‌های نو مواجه شدند. ایزدان بیگانه گاهی در معبد خدایان رومی مورد استقبال قرار می‌گرفتند. گرچه این استقبال اغلب با بدگمانی و تردید بسیار همراه بود، خاصه در مورد آن‌هایی که از شرق دور بودند. سیبل^۲ الهه بزرگ‌مادر از آسیای صغیر و طی جنگ با هانیبال^۳ به رُم آمد. یهودیان

1. Lares; Penates; Janus; Jupiter; Mars; Bona Dea.

۲. Cybele یا کوبله، مادر بزرگ خدایان. - م.

۳. هانیبال (۲۴۷-۱۸۲ ق.م) سردار کارتازی و از مشهورترین فرماندهان نظامی جهان.

۱۶ ■ چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم

به‌رغم نگرشی که از خدایی واحد داشتند، اجازه داشتند تا زمانی که مالیات خود را می‌پرداختند و در دسر درست نمی‌کردند، آزادانه به آداب و مناسک خود بپردازند. بدون تردید از آغاز تاریخ روم، ملحدان و شکاکان وجود داشتند. اما مواجهه با فلسفهٔ یونان بود که موجب شد بسیاری از رومیان درس آموخته، سنت‌های دینی نیاکان خود را مورد پرسش قرار بدهند. بعضی‌ها هم با فیثاغورس و تعالیم او دربارهٔ تناسخ و قائل شدن به نظام ریاضیاتی برای عالم، کنجکاوی‌شان برانگیخته شد. عده‌ای دیگر به طرف افلاطون کشیده شدند. افلاطون شاگرد سقراط و بنیانگذار آکادمی آتن بود. او عقیده داشت یک جهان غیر قابل‌رؤیت و واقعی‌تر از جهان ما وجود دارد. افلاطون بر جستجو و تلاش عقلانی برای نیل به زندگی نیک اصرار می‌کرد. خیلی‌ها، مثل شاعر و فیلسوف رومی، لوکرتیوس، در نظریهٔ اپیکوروس

(اپیکور) آرامش خاطر یافتند. اپیکوروس معتقد بود بالاترین خیر در زندگی، خوشبختی است. در او هیچ گواه و قرینه‌ای بر اعتقاد به این نظر وجود ندارد که در عالمی که فقط از اتم‌ها ساخته شده، خدایان به بشر توجه دارند. اما محبوب‌ترین نحلهٔ صاحب‌نام فلسفهٔ یونان در میان رومی‌های تحصیل کرده، فلسفهٔ رواقی بود که زنون و پیروانش آن را تعلیم می‌دادند. پیروانی چون خروسیپوس و پوسیدونیوس که معتقد بودند فضیلت، خیرِ اعلا در عالمی مادی و در عین حال الهی است.^۱ مارکوس تولیوس سیسرون در زمرهٔ آن رومیانی بود

۱. افلاطون (۴۲۸-۳۲۸ ق.م) فیلسوف یونانی؛ لوکرتیوس (۹۹-۵۵ ق.م) شاعر و فیلسوف رومی؛ اپیکوروس (اپیکور) فیلسوف (۳۴۱-۲۷۰ ق.م)؛ زنون رواقی یا کیتیونی (ح ۳۳۶-۲۶۴ ق.م) فیلسوف یونانی، مؤسس مکتب رواقی؛ خروسیپوس (ح ۲۷۹-۲۰۶ ق.م) فیلسوف رواقی یونانی؛ پوسیدونیوس (۱۳۳-۴۹ ق.م) فیلسوف رواقی یونانی.

۱۸ ■ چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم

که در سال‌های به محاق افتادن جمهوری، در جستجوی پاسخ‌هایی فراتر از دین آباء و اجدادی خود بودند. سیسرون سنت‌های سرزمین مادری خود را دوست داشت و به آن‌ها احترام می‌گذاشت. اما آن‌ها در برآوردن اشتیاق عمیق به شناخت نقش خدایان در زندگی زمینی و همین‌طور در فهم این مسئله که جهان چگونه نظم یافت، و مهم‌تر از همه اینکه آیا روح آدمی پس از مرگ به حیات خود ادامه می‌دهد یا نه، موفق نبودند.

سیسرون در شهر ایتالیایی کوچکی خارج از رُم به دنیا آمد. اما او با ذهن درخشان و ارادهٔ راسخ خود، در سال ۶۳ ق.م تا جایگاه کنسولی پیشرفت کرد که عالی‌ترین مقام در جمهوری روم بود. مهارت‌های سیسرون در سخنوری بی‌مانند بود. توانایی‌های او در مصالحه و اعتدال، در عصر افراط‌گرایی‌های سیاسی هم بی‌مانند بود. اما به‌رغم کوشش‌های خستگی‌ناپذیرش در حفظ نقش سنا در نظام

حکمرانی، جمهوری روم در دیکتاتوری ای فروغلتید که سررشته آن در دست یولیوس سزار^۱ بود. در این شرایط، سیسرون یک بار دیگر در دوران فعالیت سیاسی اش به حاشیه و شاید هم به تبعیدی آشکار رانده شد.

سیسرون طی همین اقامت‌هایش در بیرون از رُم بود که وقت خود را به مطالعه و نوشتن اختصاص داد و برخی از مهم‌ترین نوشته‌های سیاسی و فلسفی عصر کلاسیک را پدید آورد. چنانکه خودش آشکارا تصدیق می‌کرد، اکثر آرا و اندیشه‌هایش یونانی بودند. اما او رونویس‌کننده‌ای صرف نبود. توانایی او در اقتباس از تعالیم بزرگ‌ترین ذهن‌های یونانی و به کار بستن آن‌ها در دنیایی وسیع‌تر،

۱. گایوس یولیوس (ژولیوس) سزار، زاده سال ۱۰۰ ق.م، نجیب‌زاده‌ای که به قدرت سیاسی دست یافت و به مدد مهارت‌های نظامی اش گل را برای روم فتح کرد. او بعدها خود را در مقام دیکتاتور تثبیت کرد تا اینکه در پانزده مارس سال ۴۴ ق.م به قتل رسید.

۲۰ ■ چگونه دربارهٔ خدا فکر کنیم

نه تنها روزگار خودش را تحت تأثیر قرار داد بلکه بر خوانندگان قرون بعد، از قدیس آگوستین و دانته تا ولتر و الکساندر همیلتون اثر گذاشت.

سیسرون در سال ۴۵ ق.م، سال قبل از به قتل رسیدن سزار، شماری آثار فلسفی و سخنورانهٔ مهم به نگارش درآورد. یکی از این آثار، در باب طبیعت خدایان^۱ است که در آن چند شخصیت کلیدی از تاریخ رُم وارد گفتگویی خیالی دربارهٔ شیوهٔ درست اندیشیدن به وجود الهی می‌شوند. در این کتاب پُربزرگ و گیرا، ولیس رواقی، در برابر این ایده که خدایان به امور بشری تعلق خاطر دارند، استدلال می‌کند. بالبوس رواقی، برعکس، طرفدار این دیدگاه است که عالم، یک کل زنده است که خدایی الهی و درعین حال مادی سررشتهٔ آن را در دست دارد.

1. *De natura deorum*